

редкол.: Б. А. Крук (отв. ред.) [и др.]. – Мозырь: УО МГПУ им. И. П. Шамякина, 2011. – С. 169 – 177.

The article considers the pedagogical conditions of formation of representations about the number of younger students with learning difficulties, the resulting from a delay of mental development. At the present time most of them are taught in classes of the integrated training and education. The article is addressed to teachers of primary school and teachers-speech pathologists working in these classes.

**Keywords:** learning difficulties, a delay of mental development, subject-practical activities, diagnostic framework of education, correctional and pedagogical work.

*Отримано 24.6.2013*

**УДК 37.013:376:37.015.31**

***О.В. Чопік***

### **ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ КОЛЕКТИВУ УЧНІВ ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ**

У статті описано результати дослідження педагогічного впливу на формування колективу учнів інклюзивного класу.

**Ключові слова:** педагоги, учні з вадами психофізичного розвитку, здорові діти, інклюзивний клас.

В статье описаны результаты исследования педагогического влияния на формирование коллектива учеников инклюзивного класса.

**Ключевые слова:** педагоги, ученики с недостатками психофизического развития, здоровые дети, инклюзивный класс.

Одним з важливих питань інклюзивної освіти є формування колективу учнів інклюзивного класу. Успішне вирішення цієї проблеми є неможливим без емоційної та когнітивної готовності вчителів загальноосвітніх шкіл до роботи з дітьми з вадами психофізичного розвитку.

Педагоги інклюзивних класів, в яких навчаються діти з порушеннями опорно-рухового апарату (ОРА), повинні володіти певною системою

знань, вмінь і навичок, зокрема, позитивно ставитися до інклюзивної освіти, до учнів з вадами ОРА; знати нормативно-правові засади організації інклюзивного навчання, особливості психофізичного розвитку школярів з порушеннями ОРА, особливості навчання і виховання цих дітей; вміти реалізувати індивідуальний підхід до інклюзованої дитини, підбирати методи і форми роботи з нею, враховуючи її діагноз; прагнути до підвищення власного наукового, фахового та методичного рівня з питань інклюзивної освіти; бути готовими до співпраці з корекційним і соціальним педагогами, психологом, логопедом тощо.

Також вчителі мають бути компетентними у проблемі формування позитивних взаємин дітей, а саме: знати структуру міжособистісних стосунків у класі; вміти забезпечувати сприятливий соціально-психологічний клімат у класі, налагоджувати позитивні взаємини дітей з вадами ОРА із здоровими ровесниками в умовах інклюзивного навчання; співпрацювати з батьками дітей з порушеннями ОРА і здорових учнів, розподіляти доручення між учнями, враховуючи індивідуальні особливості кожної дитини та її місце у системі міжособистісних взаємин у класі; бути прикладом для наслідування; систематично контролювати розвиток міжособистісних взаємин у класному колективі тощо.

Окремі аспекти вище вказаної проблеми висвітлено у дослідженнях В.І. Бондаря, Л.М. Гречко, В.В. Засенка, А.А. Колупасєвої, М.П. Матвєєвої, С.П. Миронової, Ю.М. Найди, Н.М. Назарової, Т.Д. Сак, В.М. Синьова, Л.М. Шипіциної, А.Г. Шевцова та ін.

Ми провели дослідження, метою якого було вивчення ставлення вчителів інклюзивних класів до проблем спільного навчання здорових дітей і учнів з вадами психофізичного розвитку. Вивчалась їхня думка про рівень науково-методичного забезпечення навчального закладу щодо запровадження інклюзивного навчання, з'ясовувалось, якими науково-методичними посібниками з питань інклюзивної освіти вони користуються, чи хотіли б вчителі отримувати додатково пільги за роботу в інклюзивному класі, як чинники, вказані в анкеті, впливають на процес запровадження інклюзивного навчання, чи звертаються вони до фахівців за консультаціями, а також вивчались погляди вчителів щодо ставлення здорових учнів до дітей з порушеннями ОРА і щодо труднощів, які заважатимуть успішній інклюзії дітей з вадами ОРА.

У дослідженні брали участь 108 учителів інклюзивних шкіл Хмельницької та Закарпатської областей. Основним методом дослідження було анкетування. Нами було використано адаптований варіант анкети відповідно до мети дослідження, розробленої Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Анкету кожен респондент заповнював індивідуально, у письмовій формі. Анкетування було анонімним.

На думку 64% вчителів, науково-методичне забезпечення навчального закладу щодо запровадження інклюзивного навчання є практично відсутнім; 28% респондентів вважають, що забезпечення є посереднім, не вистачає всіх потрібних засобів; лише 4% опитаних відповіли, що рівнем науково-методичного забезпечення вони цілком задоволені; 4% педагогів не відповіли на це запитання.

Кількісний аналіз результатів анкетування показав, що 60% опитаних не використовують у своїй педагогічній роботі науково-методичну літературу з питань інклюзивної освіти; 40% вчителів користуються посібниками, присвяченими інклюзивній освіті дітей, фаховими періодичними виданнями, збірниками наукових праць, які містять статті про проблеми інклюзії тощо.

Було з'ясовано, до яких спеціалістів звертаються вчителі за консультаціями. Результати показано у таблиці.

Таблиця

**Кількість звернень вчителів за консультаціями (%)**

№ п/п	Спеціаліст	% педагогів, які звертаються за консультаціями до спеціаліста	% педагогів, які не звертаються за консультаціями до спеціаліста
1.	Психолог	76	24
2.	Соціальний педагог	21	79
3.	Корекційний педагог	56	44
4.	Тифлопедагог	9	81
5.	Сурдопедагог	6	94
6.	Логопед	70	30
7.	Медичний працівник	30	70

5% опитаних додали, що також звертаються за консультаціями до асистента вчителя.

Було з'ясовано, як впливають нижче вказані чинники на процес запровадження інклюзивного навчання.

49% респондентів вважають, що недостатній досвід підготовки вчителів до роботи з дітьми з вадами психофізичного розвитку ускладнює процес запровадження спільного навчання здорових і хворих школярів; на думку 12% педагогів, успішність запровадження інклюзивного навчання не залежить від досвіду підготовки вчителів; 39% опитаних не дали відповідь на це запитання, оскільки, можливо, у них недостатньо досвіду роботи з цією категорією дітей.

Вивчалась думка вчителів щодо ставлення здорових ровесників до дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку. 71% респондентів зазначають, що негативне ставлення до учнів з вадами

психофізичного розвитку ускладнює процес запровадження інклюзивної освіти; 10% опитаних вказують, що не помічали негативного ставлення до хворих школярів; 19% педагогів не відповіли на питання.

41% педагогів вважають, що нормативно-правова база в Україні сприяє процесу запровадження інклюзивного навчання; 36% респондентів є переконаними, що навпаки – ускладнює; 23% вчителів не відповіли на запитання, що свідчить про їхню некомпетентність у цьому питанні.

79% респондентів наголошують на важливості здійснення психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями психофізичного розвитку; 11% опитаних не надають важливого значення цьому питанню; 16% вчителів не дали відповідь на поставлене запитання, що свідчить про їхню незацікавленість у цій проблемі.

84% педагогів зазначили, що, на думку батьків дітей з вадами психофізичного розвитку, вчителі загальноосвітніх закладів є недостатньо компетентними у питаннях виховання та навчання дітей, що потребують корекції психофізичного розвитку. 16% опитаних не відповіли на питання.

59% педагогів вважають, що додаткове психологічне та фізичне навантаження на педагогів ускладнює процес запровадження інклюзивної освіти; на думку 12% опитаних, додаткове навантаження вчителів не відображається на їх діяльності; 29% є некомпетентними у питанні.

На думку 47% вчителів, наповнюваність класу (у складі не більше 1-3 учнів з вадами психофізичного розвитку) позитивно впливають на процес запровадження інклюзивного навчання; 27% респондентів зазначили, що відповідна наповнюваність інклюзивного класу ускладнює навчально-виховний процес; 26% опитаних не дали відповіді на питання.

79% вчителів є переконаними у тому, що необхідно створювати в освітньому закладі спеціальні умови, наприклад, кабінет супроводу інклюзивної освіти, спеціальні програми, навчальні посібники тощо; 21% педагогів не відповіли на це питання. Це дає підставу вважати, що вони є противниками інклюзивної освіти.

Вивчалось ставлення респондентів щодо співпраці в одному класі вчителя-предметника і асистента вчителя. 70% опитаних вважають, що робота асистента вчителя полегшить процес запровадження інклюзивного навчання; 6% педагогів не погоджуються з вищевказаним твердженням; 24% вчителів не відповіли на запитання. Це свідчить про те, що вони не надають великого значення роботі асистента вчителя в інклюзивному класі, не розуміють сутності його діяльності.

73% опитаних наголошують на необхідності створення дружнього до дитини навчального середовища; 27% респондентів не дали відповідь на

це питання. Можна припустити, що вони не зацікавлені в успішності запровадження інклюзивної освіти.

Вивчалось ставлення батьків здорових дітей до учнів з вадами психофізичного розвитку. 64% вчителів зазначили, що негативне ставлення батьків ускладнює процес запровадження інклюзивного навчання; 6% респондентів наголосили, що не зустрічали у своїй практиці негативного ставлення батьків здорових дітей до школярів з порушеннями психофізичного розвитку; 30% опитаних не відповіли на запитання. Це свідчить про усвідомлення ними вагомості впливу батьків здорових учнів на становлення міжособистісних стосунків дітей в інклюзивному класі.

Вивчалась думка педагогів щодо додаткових пільг за роботу в інклюзивному класі. 54% вчителів відповіли, що хотіли б *"безкоштовно отримати певну літературу, мультимедійні засоби, дидактичні матеріали"*, *"додатково 2 дні відпустки"*, *"підвищення заробітної плати"*, *"санаторно-курортне лікування"*, *"додатковий вихідний день"*, *"зменшення навантаження"*, *"безкоштовні консультації фахових працівників"*, *"щоб змінили зарахування стажу (1,5-2 роки за 1 рік)"*. 46% опитаних не відповіли на запитання. Можна припустити, що вони не бачать потреби у додаткових пільгах.

Ми з'ясували думку вчителів щодо труднощів, які, на їхній погляд, перешкоджатимуть успішній інклюзії дітей з вадами опорно-рухового апарату. 64% педагогів вказують на групи труднощів, які пов'язані з недостатнім рівнем забезпечення матеріально-технічної та науково-методичної бази в інклюзивних закладах, недосконалість законодавчої бази, а також з неготовністю суспільства до інклюзивної освіти. До першої групи труднощів можна віднести *"відсутність методичного забезпечення"*, *"відсутність належного матеріально-технічного забезпечення"*, *"відсутність спеціальних дидактичних матеріалів"*, *"недостатній рівень підготовки вчителів"*, *"невідповідність системи оцінювання можливостям дітей з вадами психофізичного розвитку"*, *"швидка виснажливість дітей з вадами психофізичного розвитку на уроці, порушення дрібної моторики"*, *"недостатня компетентність вчителів"*, *"відсутність навчальних програм для інклюзивних класів"*, *"архітектурна недоступність шкіл"*, *"недостатній рівень законодавчої бази"*, *"недостатнє фінансування державних установ"* тощо. Друга група труднощів охоплює такі проблеми, як *"низька загальна культура суспільства, яка не сприяє толерантному ставленню до дітей з порушеннями психофізичного розвитку"*, *"постійне звернення уваги оточуючих на психічні і фізичні вади"*, *"несприятливий психологічний клімат у класі"*, *"негативне ставлення здорових дітей"*, *"нерозуміння зі сторони батьків здорових дітей"*, *"негативне ставлення батьків хворих дітей до їхнього навчання в інклюзивному класі"*, *"небажання дитини з*

вадами навчатись у звичайному класі" тощо. 36% респондентів не дали відповідь на запитання.

Вивчались погляди вчителів щодо ставлення здорових учнів до дітей з порушеннями опорно-рухового апарату. 67% відповіли, що здорові школярі можуть по-різному ставитись до дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Часто здорові діти ставляться до школярів з вадами опорно-рухового апарату "погано", "з нерозумінням, їм з ними не цікаво", "з презирством, упереджено, зі страхом", "по-різному, чим складніше порушення, тим гірше ставлення", "критично, поки дитина з вадами опорно-рухового апарату не покаже, що така ж як усі", "некоректно", "з насмішкою", "жорстоко", "недоброзичливо, непривітно, знущаються над такими дітьми". Хоча нерідко здорові учні можуть ставитися "з розумінням", "милосердно", "спочатку насторожено, а потім як до рівних собі", "позитивно", "співчують, але не всі здорові діти хочуть навчатися з дітьми з порушеннями опорно-рухового апарату", "зі співчуттям і готовністю допомогти у будь-яких сферах життя", "нормально", "толерантно". Опитані педагоги це пояснюють наступним чином: "ставлення залежить від роботи вчителя, проведеної з здоровими дітьми та їхніми батьками", "ставлення залежить від сімейного виховання", "ставлення залежить від педагога". 33% респондентів не відповіли на запитання.

Результати дослідження свідчать, що науково-методичне забезпечення навчальних закладів щодо запровадження інклюзивного навчання є практично відсутнім або посереднім. Більшість вчителів у своїй роботі не використовують науково-методичну літературу з питань інклюзивної освіти через її недоступність, а також через відсутність потреби у цьому. Оскільки, можна припустити, що вони є незацікавленими в успішності запровадження спільного навчання здорових дітей і учнів з вадами психофізичного розвитку. Майже чотири п'ятих респондентів наголошують на важливості здійснення психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Майже три четвертих педагогів звертаються за консультаціями до психолога і логопеда, більше половини – до корекційного педагога, менше третини – до медичного працівника і соціального педагога, менше десятої частини опитаних вчителів звертаються за консультаціями до асистента вчителя, тифло- і сурдопедагогів. Проте близько половини вчителів вказують на недостатній рівень готовності до роботи з дітьми з вадами психофізичного розвитку. Більше половини респондентів вважають, що додаткове психологічне та фізичне навантаження на педагогів ускладнює процес запровадження інклюзивної освіти. Вони б хотіли отримувати додатково пільги за роботу в інклюзивному класі. Близько третини вчителів є переконаними, що нормативно-правова база в Україні ускладнює процес запровадження інклюзивної освіти. Майже чотири п'ятих опитаних вважають, що в

освітньому закладі необхідно створювати спеціальні умови для запровадження інклюзивного навчання. Приблизно така ж кількість педагогів зазначили, що, на думку батьків дітей з вадами психофізичного розвитку, вчителі загальноосвітніх закладів є недостатньо компетентними у питаннях виховання та навчання їхніх дітей. Важливо також забезпечити дружнє до дитини навчальне середовище. У цьому є переконаними близько три четвертих педагогів. Значна роль у цьому питанні відводиться, на думку педагогів, асистенту вчителя і батькам дітей, оскільки їхнє ставлення до дітей з вадами психофізичного розвитку прямо впливає на стосунки учнів в інклюзивному класі. Як зазначають більше половини вчителів, це ставлення є негативним. Відповідно ставлення здорових ровесників до дітей з вадами опорно-рухового апарату є різним.

Було також проаналізовано плани виховної роботи класних керівників інклюзивних класів. З'ясовано, при плануванні навчально-виховної роботи педагоги не надають вагомого значення проблемі формування позитивних взаємин дітей інклюзивного класу. Виявлено, що вчителі не звертають особливої уваги на пропедевтичний період в організації спільного навчання здорових дітей і учнів з вадами ОРА в інклюзивному класі. Оскільки у планах виховної роботи не передбачено види роботи, які б сприяли включенню дитини з порушеннями ОРА у колектив, наприклад, організація спеціальних ігор, тренінгів, бесід на морально-етичні теми, перегляд відеозаписів про людей з порушеннями психофізичного розвитку тощо.

Проаналізувавши конспекти уроків вчителів, сценарії виховних заходів, розроблені класними керівниками, з'ясовано, що переважна більшість педагогів не враховують індивідуальних можливостей та особливостей психофізичного розвитку школярів з порушеннями ОРА у своїй роботі, вважаючи, що цей аспект є прерогативою роботи корекційних педагогів.

Класні керівники не надають вагомого значення співпраці з батьками дітей. Оскільки виявлено, що у планах виховної роботи не передбачено заходи для підготовки батьків обох категорій школярів до приходу у клас дитини з вадами ОРА, не заплановано спільні види роботи для учнів і батьків з метою налагодження батьківсько-дитячих стосунків, згуртування учнівського колективу. Відмічено, що тематика батьківських зборів не відображає проблему формування колективу інклюзивного класу.

На думку класних керівників, проблемою формування позитивних взаємин дітей з вадами ОРА із здоровими ровесниками повинні займатися корекційний педагог, психолог і соціальний педагог.

Аналіз результатів дослідження дозволяє зробити висновок, що значна частина педагогів є недостатньо компетентними у питаннях інклюзивної освіти. Це пов'язано як з недостатнім рівнем забезпечення

науково-методичної та матеріально-технічної бази навчального закладу, так і з недостатньою сформованістю емоційної готовності вчителів до спільного навчання дітей в умовах інклюзивного навчання.

Актуальним перспективним напрямом дослідження є розробка спеціального методичного забезпечення з підготовки вчителів до роботи у системі інклюзивної освіти.

#### Список використаних джерел

1. Гречко Л.М. Психологічний супровід дітей молодшого шкільного віку з вадами психофізичного розвитку в умовах інтегрованого навчання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: 19.00.08 "Спеціальна психологія" / Ін-т спец. педагогіки АПН України: К., 2008. – 20 с.
2. Миронова С.П. Підготовка педагогічного персоналу до роботи у системі інклюзивної освіти дітей з психофізичними порушеннями / С.П. Миронова // "Инклюзивное образование на современном этапе становления школы инновационного типа" – Материалы Всеукраинской научно-практической конференции / под общ. ред. Ляшенко А.Н. – Симферополь, 2011. – С. 222-226.

In the article the results of research of pedagogical influence are described on forming of collective of students of inclusive class.

**Keywords:** teachers, pupils with violations of psychophysical development, healthy children, inclusive class.

*Отримано 14.6.2013*

УДК: 376-056.263:616.28 – 008.14 – 053.4 / 5:616 – 089.843 – 031.61:611.851

*В.М. Шевченко*

#### УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З КОХЛЕАРНИМИ ІМПЛАНТАМИ

У статті представлено метод реабілітації дітей з глибокими порушеннями слуху - кохлеарна імплантація. Автором розкрито сутність застосування методу, його специфіку, умови ефективної реабілітації дітей, наголошено на визначній ролі батьків для успішної реабілітації. .

**Ключові слова:** кохлеарна імплантація, умови реабілітації, діти з порушеннями слуху, інтеграція та соціалізація.